

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Sosyo-Ekonomik İncelemelerden Çok Katmanlı Analizlere:
Göç Literatürünün Ana-Akımlaşma Serüveni

From Socioeconomic Studies to Multi-Layered Analysis:
The Mainstreaming of Migration Literature

Damla B. AKSEL

Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
damla.aksel@bau.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-4157-812X

Öz: Göç alanındaki çalışmalar son otuz yılda kurumsallaşarak, ana akım araştırma alanları arasında kendine ait bir yer edinmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, bu alanda son yıllarda yaygın olarak tartışılan meseleleri ve ana-akımlaşma sürecinde hem dünya genelinde hem de Türkiye’de yaşanan dönüşümleri ortaya koymaktır. Çalışma, göç ve ilticaya dair uluslararası literatür genelinde ve Türkiye’yle ilgili çalışmalar özelinde ortaya çıkan başlıca tartışma alanlarını incelemektedir. Çalışmada iki araştırma alanının hem uluslararası literatürde hem de Türkiye’ye ilişkin alanda yükselişte olduğu belirtilmekte ve bu iki alandaki gelişmeler irdelenmektedir. Bu iki alan: (1) zorla yerinden edilme ve iltica ile (2) diasporalar ve ulus aşırı hareketler olarak görülmektedir. Bu bağlamda çalışma uluslararası göç literatürünün küresel planda ve Türkiye’deki ana-akımlaşma sürecindeki dönüşümlerini analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: uluslararası göç, ana-akımlaşma, iltica, uluslararası hareketler.

Abstract: Over the last 30 years, the studies on international migration have become institutionalized and emerged as a new discipline of social studies through mainstreaming. The main purpose of this work is to analytically discuss the transformations in the field during the mainstreaming process, as they appeared in the international and Turkish scholarship. The study investigates the main areas of discussion in the international literature and more specifically by examining the Turkish case. The current study suggests that two research areas have been on the rise in both literatures: (1) forced displacement and asylum, and (2) diasporas and transnational movements. In this context, the study aims to bring the analysis of the transformations in the mainstreaming process of international migration scholarship around the world and in Turkey.

Keywords: international migration, mainstreaming, asylum, transnational movements.

GİRİŞ

Göç dair akademik literatür, Ravenstein’in (1885) 19. yüzyılın sonundaki kuramsallaştırma çalışmasına kadar dayansa da birbiriyle ilişkilendirilmiş belli temalar etrafında yayınların yapıldığı bir “alan” haline gelmesi 1980’leri bulmuştur. Bu tarihten itibaren de göç alanındaki çalışmalar bir yandan yaygınlaşıp bir yandan derinleşmiş, göçü odağa alan kurumlar ve dergiler kurulmaya başlamış, göç çalışmaları ana akım araştırma alanları arasında kendine bir yer edinmiştir. Aradan geçen yüz yıla yakın

Geliş Tarihi:02.02.2024

Kabul Tarihi:10.09.2024

Yayın Tarihi:31.12.2024

Atıf: Aksel, D.B. (2024). Sosyo-ekonomik incelemelerden çok katmanlı analizlere: Göç literatürünün ana-akımlaşma serüveni. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 1274-1285. Doi: 10.33437/ksusbd.1067087

süreçte bu alanda çalışan araştırmacılar, daha ziyade göçün sosyo-ekonomik etkileri üzerine odaklanırken, yakın dönemde çok çeşitli araştırma alanlarının geliştiği, farklı göç türlerinin kendine özgü süreçlerinin ayrıca ele alındığını, bir yandan da göçle ilgili meselelerin diğer sosyal politika alanlarıyla kesişimlerinin incelendiği görülmektedir. Bunlara ek olarak göç süreçlerine dair yönetim biçimleri hem daha geniş coğrafyaları kapsayacak şekilde vaka analizleri hem de karşılaştırmalı çalışmalarla birlikte zengin ampirik bilgiye dayanarak incelenmektedir. Göç makro düzeyde yapısal faktörler, devlet politikaları, orta düzeyde aracı kurumlar ve ağlar ile mikro düzeyde bireysel etkenlerden etkilenmekte ve bunları etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, çok katmanlı ve çok disiplinli analizler geliştirilebilen bu alan, sosyal bilimlerin geneli için de önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu yazının amacı, başlıca çalışma alanları üzerinden dünyada ve Türkiye’de göç ve iltica literatüründe yaşanan dönüşümleri incelemek, uluslararası literatür ile Türkiye’deki literatür arasındaki benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymaktır. Çalışmanın ilk bölümü, öncelikle uluslararası göç alanında son 30 yılda göç ve iltica konularıyla ilgili yayınlanmış araştırmalardaki genel eğilimleri, üç farklı dönemdeki (1988-1997, 1998-2007, 2008-2017) dönüşümler üzerinden tartışmaktadır. Türkiye’deki akademik yazına dair dönüşümler ise Avrupa’da göç ve entegrasyon konularında çalışan en geniş araştırmacı ağı olan IMISCOE tarafından 2019 yılında başlatılan CROSS-MIGRATION projesine bağlı geliştirilmiş Migration Research Hub veritabanı üzerinden gerçekleştirilen ve sadece Türkiye’ye odaklanan taksonometrik sınıflandırma üzerinden iki dönem karşılaştırması üzerinden (2000-2012, 2013-2020) analiz yapılmaktadır. Yazının ikinci bölümünde son 10 yılda yükselişte olan iki araştırma eksenini ele alınmaktadır: (1) zorla yerinden edilme ve iltica, (2) ulustaşılık ve diasporalar. Bahsedilen iki konu hakkında yakın dönemde yapılan yayınların ve göçe dair bakış açılarının hem uluslararası literatürde hem de Türkiye’yle ilişkili literatürde ne şekilde ele alındığı değerlendirilmektedir.

ANA-AKIMLAŞMA SERÜVENİ VE ALANDAKİ DÖNÜŞÜMLER

Göç alanındaki literatürün kökenine bakıldığında, Ravenstein’in Göç Yasaları (The laws of migration, 1885), Thomas ve Znaniecki’nin *Avrupa ve Amerika’daki Polonyalı köylü* (The Polish peasant in Europe and America: Monograph of an immigrant group, 1918), Lee’nin *Göç Teorisi* (Theory of migration, 1966) ve Todaro’nun (1969) kalkınma ve işsizlikle ilgili çalışmaları gibi sıkça referans verilen ve klasikleşmiş çalışmalar olduğu görülmektedir (Sirkeci ve Cohen, 2015). Bununla birlikte, farklı disiplinler altında verilen eserlerin birbiriyle ilişkilenemeye başlaması ve bir “göç çalışmaları alanı”nın ortaya çıkması 1980’leri bulmuştur. Bu dönemden itibaren uluslararası göçün farklı biçimleri ile ilgili yoğun olarak çalışılan bir literatür gelişmiş, 2000’lerle birlikte ise uluslararası göç konusu bir yandan göçü merkeze alan araştırma kurumlarının ve dergilerin kurulmasıyla kurumsallaşırken, bir yandan da ana akım araştırma alanlarıyla ilişkili olarak irdelenen bir konu olarak kendine bir yer edinmiştir. Göç araştırmalarının kurumsallaşma ve ana-akımlaşma serüveninde, bir yandan göç süreçlerinin ontolojisi ve epistemolojisiyle, diğer yandan da akademik araştırmaların politika yapım süreçleriyle ilişkisine bağlı olarak dönüşümler yaşandığı görülmektedir.

Uluslararası göç alanındaki akademik çevrede ve bakış açılarında yaşanan dönüşüm, araştırmacıların odaklandığı tematik alanlara yansımaktadır. Pisarevskaya ve diğerlerinin (2019) CROSS-MIGRATION projesi bağlamında geliştirilen Migration Research Hub veritabanı üzerinden ortaya koyduğu niceliksel çalışması 1988’den beri bu alanda en çok yayın yapılan ve birbiriyle ilişkilendirilen başlıca tematik alanları incelemektedir. Buna göre, 1988-1997 yılları arasında yapılan yayınlar arasında “göç akımları”, “göçmen demografisi”nin yanı sıra “göçmenlerin sosyo-ekonomik konumu” ile “işçi göçü” temalarının önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Bu eğilimin yanı sıra, gelen göçmenlerin entegrasyonu meselesinin politik alanda ön planda olmasına bağlı olarak “eğitim ve dil eğitimi”, “toplumsal gelişim” ve “kültürlerarası iletişim” gibi konulara odaklanılması söz konusu olmaktadır (Bkz. Tablo 1). Bu dönemdeki tematik çerçeve bir yandan göç araştırmalarında gerek coğrafi odak gerekse araştırmacıların arka planları açısından Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin merkezi rolünü ortaya koymaktadır.

Tablo 1. 1988-2017 yılları arasında göç araştırmaları alanında en çok yayın yapılan ilk 10 konu

İLK 10	1988-1997	1998-2007	2008-2017
1	Göç akımları	Kimlik anlatıları	Hareketlilikler
2	Eğitim ve dil eğitimi	Eğitim ve dil eğitimi	Kimlik anlatıları
3	Göçmen demografisi	Göç ve sosyo-ekonomik tabakalaşma	(Yüksek) eğitimde göç ve çeşitlilik
4	Göç ve sosyo-ekonomik tabakalaşma	Göç teorisi	Diasporalar ve uluslararasılık
5	Göç hikayeleri	(Yüksek) eğitimde göç ve çeşitlilik	Göç ve sosyo-ekonomik tabakalaşma
6	Toplumsal gelişim	Göçmen demografisi	İrk ve ırkçılık
7	Göçün yönetişimi	Kültürel çeşitlilik	Siyah çalışmaları
8	Kültürlerarası iletişim	Göç akımları	Ayrımcılık & sosyo-psikolojik meseleler
9	İşçi göçü	Güney Avrupa göçü	Göçe bağlı çeşitliliğin yönetişimi
10	Güney Avrupa göçü	Toplumsal gelişim	İnsan hakları hukuku ve korunması

Kaynak: Pisarevskaya, Asya, Nathan Levy, Peter Scholten, and Joost Jansen. "Mapping migration studies: An empirical analysis of the coming of age of a research field." *Migration Studies* (2019), p. 20.

Pisarevskaya ve diğerlerinin çalışması (2019), sonraki on yıllarda bu araştırma gündeminde değişimler olduğunu iddia etmektedir. Buna göre, 1998-2007 yılları arasında "kimlik anlatıları" en çok çalışılan konu olmuştur; bu durum göçün incelenmesinde politika yapım odağından göçmenlerin bireysel deneyimlerine doğru bir kayma yaşandığını göstermektedir. 2000'lerle birlikte antropoloji ve sosyoloji alanında uluslararası göç konusunda pek çok çalışma yayınlanmış olmasında da bu tezi desteklemektedir. Ayrıca 2000'li yıllar göç araştırmalarının kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir. Bir yandan, sonraki paragraflarda örnekleri paylaşılacak şekilde, göçe dair teoriler ve meta-teoriler tartişılırken, bir diğer yandan artan bir şekilde göç araştırmaları alanında çalışan araştırma merkezleri ve akademik dergiler kurulmaya başlanmış, bu konuda yapılan yayın sayılarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Son dönem olan 2008-2017 arasına bakıldığında ise göç meselesinin artık daha geniş bir kuramsallaştırma çerçevesinden, "insan hareketliliği" kavramıyla ilişkili olarak tartişıldığı görülür. Bu dönemde üç tema yükseliştedir: (1) "diasporalar ve uluslararasılık" çalışmalarına bağlı olarak uluslararası ağlar ve hareketlere dair literatür; (2) "insan hakları hukuku ve korunması", "göç ve çeşitliliğin yönetişimi" ve "çatışmalar, şiddet ve göç" çalışmalarına bağlı olarak zorla yerinden edilme ve ilticaya dair literatür; ve (3) özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'daki toplumsal hareketlerle bağlantılı olarak "siyah çalışmaları", "ırk ve ırkçılık" ve "ayrımcılık ve sosyo-psikolojik meseleler" ile ilişkili olarak ayrımcılığa dair literatür.

Göç araştırmaları alanındaki çalışmaların kuramlar ve disiplinler bağlamında incelenmesi, Pisarevskaya ve diğerlerinin ortaya koyduğu tematik dönüşüme paralel olarak, göç süreçlerinin nasıl anlamlandırıldığını değerlendirmek açısından önemli ipuçları vermektedir. King'e (2012) göre 1990'lı yıllara kadar uluslararası göç, küresel planda eşitlisizlikleri meydana getiren yapısal koşullarla bağlantılı olarak ekonomik ve demografik bir olgu olarak değerlendirilirken, bu tarihten itibaren yaşanan "kültürel dönüşümle" birlikte farklı bir epistemoloji çerçevesinde algılanmaya başlamıştır. Bu "kültürel dönüşüm", makro düzeydeki yapısal koşulların farklı göç biçimlerini ve rasyonelitetlerini açıklamak açısından yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Zira göç süreçleri ekonomik rasyonelitetlerin ötesinden kültürel normlardan etkilenmekte ve bireyler çoğu zaman kendileri veya toplumsal olarak ait oldukları toplulukların (aile, toplum, ulus) etkisiyle bilinçli olarak göç konusunda karar almaktadır. Bu yaklaşım değerikliği, daha önce de bahsedildiği gibi göç araştırmalarında bireylerin kimlik yaratım süreçleri, aidiyet, bireysel göç hikayeleri gibi konulara odaklanan sosyolojik ve antropolojik çalışmaların yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Yakın döneme baktığımızda ise "kültürel dönüşüm"le birlikte yeni tartişma alanlarının yaygınlaştığı görülmektedir: göçten daha geniş bir etkinlik alanını kapsayan "hareketliliklerin" tartişılması, ulus-aşırılık ve diasporalar literatürünün yaygınlaşması ve toplumsal cinsiyet tartişmalarına odaklanan çalışmaların artması bunun bir sonucu olarak görülmektedir (King, 2012).

Daha yakın döneme, 2000'ler sonrasına bakıldığında ise, Wimmer ve Glick Schiller (2002) tarafından ortaya koyulan "metodolojik milliyetçilik" (*methodological nationalism*) tartışmalarının göç literatürüne yansıdığı görülür. Araştırmacılar genel olarak sosyal bilimlerde ve özellikle göç araştırmalarında devlet politikalarına paralel olarak ulus-devletlerin temel analiz birimi olarak ele alındığını eleştirmektedir. Wimmer ve Glick Schiller'e göre bu durumun yansıması göçmenlerin homojen olarak tahayyül edilen ulusların "ötekisi" olarak görülmesidir. Glick Schiller'in (2007) de belirttiği gibi şu gibi sorular yaygındır: "göçmenler toplumumuza ne kadar uygun", "göçmenlerin toplumumuza tamamen dahil olmasının önündeki engeller nelerdir", "hangi kültürler ve dinler daha çok farklılığa yol açmaktadır". Metodolojik milliyetçilik tartışmasıyla birlikte göç araştırmacılarının farklı ölçeklere odaklanmaya başladığı görülmektedir: bir yandan ulus-devlet sınırlarının ötesine geçen uluslararası hareketler ve cemaatler incelenirken, bir diğer yandan daha alt seviyedeki yerel alanlara (*localities*) dair çalışmalar yaygınlaşmaktadır.

2000'li yıllarla birlikte yoğun olarak çalışılan bir diğer alan da "göçün güvenlikleşmesi" üzerine odaklanmaktadır¹. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Kuzey Amerika'da yaşanan politika değişikliklerinin küresel plandaki yansımaları ve yine aynı dönemde Avrupa Birliği dış sınırlarına yönelik artan göç hareketlerinin dışsallaştırılmaya çalışılması, uluslararası göçün farklı biçimlerini güvenlik boyutuyla ele alan bir yaklaşımın yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Göçün güvenlikleşmesi tartışmaları, yukarıda anlatılan ve küreselleşmenin doğal sonuçlarından etkilenen "kültürel dönüşüm" ve "ulusaşırılık" bakışlarına karşı bir tezat oluşturur. Zira burada açılan değil, kapanan sınırlara, sınır politikalarına, göçmenlerin ve mültecilerin ülkeler içindeki yönetimlerine odaklanılmakta, analiz birimi olarak ulus devlet güçlendirilmektedir.

Son yıllardaki tartışmalar yeni coğrafi algıların, tematik alanların ve analiz birimlerinin ön plana çıktığını göstermektedir. Örneğin artık küresel güneyden küresel kuzeye olan göçlerin ötesinde, küresel güney içinde yaşanan göçler de ele alınmaktadır. Nitekim, küresel güney içindeki göç hareketleri sayıca daha fazladır ve kendi içinde kültürel uyum, yönetim ve uluslararası meselelerle ilgili gündemler barındırmaktadır. "Göçün güvenlikleşmesi" tartışmalarına eleştirel bakış açısıyla katkıda bulunan araştırmacılar, göç ve iltica süreçlerinin gelişmiş ülkeleri merkeze alan şekilde incelenmesini eleştirmektedir. Bu yaklaşıma paralel olarak hem politika yapım süreçlerinde, hem de akademik literatürde bölgesel ve küresel ölçekte uzlaşılan göç politikalarına dair yaklaşımların desteklenmeye başladığı görülmektedir. 2016 yılındaki New York Deklarasyonu'yla birlikte geliştirilmeye çalışılan göç ve iltica alanındaki Küresel Sözleşmeler, göçün sadece gelişmiş ülkeler açısından sonuçlarının değil, ana sebeplerinin de hem göç alan hem de köken ülkeler tarafından tartışılması açısından önemli bir adımdır (Aleinikoff ve Martin, 2018).

Türkiye'ye dair göç ve iltica alanında yazılmış çalışmalara bakıldığında ise, buraya özgü dönüşümlerin belli alanlarda uluslararası literatürle paralellikleri olduğu görülür. 2000'lere kadarki göç yazınının iki odağı bulunmaktadır: Türkiye'den yurtdışına olan göçler ve Türkiye içerisinde yaşanan (çoğu zaman zorla yerinden edilmeye dayanan) göçler. Tolay'ın (2015) da belirttiği gibi, "yurtdışına olan göçler" temasının uluslararası yazında var olan küresel güneyden küresel kuzeye olan göç odağından etkilendiği görülür. Nitekim, Migration Research Hub arama motorunda Türkiye filtresi üzerinden 2020 yılına kadar yapılan yayınlara dair yaptığımız incelemeye göre, 2012'ye kadar olan süreçte "işçi göçü", "göç dönüşleri", "göçmen entegrasyonu", "göçmenler ve din" gibi konular dikkat çeker (Bkz. Tablo 2). Ayrıca "iç göç", "etnik, dini, ulusal azınlıklar" gibi konuların hem bu dönemde hem de sonraki dönemde çalışılıyor olması, 1990'larda Türkiye içerisinde yaşanan zorunlu göç hareketlerinin de ülkeyle ilişkili göç literatüründe önemli bir yer edindiğini göstermektedir. Bu çalışmaların yanı sıra sığınma ve düzensiz göçe dair yapılan yayınlarla birlikte, 2000'lere doğru artan göç hareketliliği tartışılmıştır (Kirişçi 2004; İçduygu and Toktaş, 2002; Erder ve Kaşka, 2012).

¹ Bu çalışmalara örnek olarak: Huysmans, 2000; Faist, 2004.

Tablo 2. 2000’den bu yana göç alanında “Türkiye” ile ilgili yayınlardaki başlıca konular*

	2000-2012	2013-2020
Göç süreçleri	İnsan kaçakçıları (9), cinsiyet ilişkileri (9), yollar, göç merkezleri (<i>hubs</i>) ve göç alanları (7)	İnsan kaçakçıları (43), yollar, göç merkezleri (<i>hubs</i>) ve göç alanları (33), sivil toplum aktörleri (17), göç politikaları (16)
Göç tipleri	İşçi göçü (31), iç göç (27), düzensiz göç (20), göç dönüşleri (17), mülteciler (16)	Mülteciler (161), iç göç (111), işçi göçü (92), düzensiz göç (58), sığınmacılar (55)
Göçün sonuçları	Göçmen entegrasyonu (40), göçmenler ve din (31), eğitimde göçmenler (26), etnik, dini, ulusal azınlıklar (25)	Göçmenler ve din (80), göçmen entegrasyonu (66), eğitimde göçmenler (60), diasporalar ve uluslararası topluluklar (51), etnik, dini, ulusal azınlıklar (55), kültürel kimlik ve aidiyet (48)
Göç politikaları ve yasalar	Aile birleşimi politikaları (16), dönüş göçü politikaları (12), iltica rejimleri (10)	İltica rejimleri (87), düzensiz göç politikaları (41), sınır denetimi (24)
Toplam yayın sayısı	197	518

Kaynak: Migration Research Hub by IMISCOE, <https://migrationresearch.com>. *Arama motoru üzerinden “coğrafya” filtresi “Türkiye” olarak belirtilmiş, mevcut yayınlar önce yıla göre filtrelendikten sonra tematik alanlar incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından birden fazla tematik alan işaretlenmiş olabilir.

Ayrıca bu dönem itibariyle Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinin göç politikaları üzerindeki yansımaları ve Türkiye-AB arasında göç konusundaki müzakereler de dikkat çekmektedir (Kirişçi, 2002; İçduygu, 2007; Özçürümez ve Şenses, 2011; Sert, 2013). Göç çalışmalarının kurumsallaşması ve yeni bir “göç alanının” ortaya çıkması Türkiye’de de 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu süreçte Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi (MiReKoc) ve Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi başı çekmektedir. Bu süreçte Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Avrupa Birliği araştırma fonları tarafından desteklenen projelerin geliştirilmesi veya uluslararası araştırma projelerine dahil olunması ve MiReKoc gibi araştırma merkezlerinin alanda çalışan araştırmacılara verdiği proje destekleri de önemli bir etken olmuştur (Tolay, 2015).

Türkiye’deki önemli kırılma noktası, 2012 sonrasında Suriye’den Türkiye’ye yönelen yoğun göç dalgasıyla olmuştur. Suriye göçü sonrasında göç araştırmaları alanında patlama yaşanmıştır: bu alanda çalışan araştırmacıların ve araştırma kurumlarının sayısında önemli bir artış yaşanmış; çalışmaların merkezi İstanbul, Ankara ve İzmir ekseninden, göçün yoğun yaşandığı Güney Doğu illerini de içerecek şekilde Türkiye çapında yaygınlaşmış; önceki dönemde var olan uluslararası akademiye katkıda bulunma hedefinin yanı sıra Türkiye içerisinde zenginleşen akademik literatürü destekleyecek Türkçe yayınların yaygınlaştığı görülmüştür. Politika süreçleriyle paralel olarak, önceki dönemlerde tartışılmayan “entegrasyon” meselesinin Türkiye’de ilk kez tartışılıyor olması da önemli bir dönüşüm olduğunu göstermektedir (İçduygu ve Şimşek, 2016; Kaymaz ve Kadkoy, 2016; Sunata ve Tosun, 2019). Migration Research Hub’daki makale veritabanı üzerinden yapılan analiz de 2012 sonrasında göç tipleri arasında “mülteciler” ve “sığınmacıların” artışta olduğunu, Avrupa Birliği ile olan müzakerelerin de etkisiyle “iltica rejimleri”, “düzensiz göç politikaları” ve “sınır denetimi” gibi başlıkların önem kazandığını ortaya koymaktadır.

Göç araştırmalarında dünya çapında ve Türkiye’de yaşanan dönüşümlerin anlatıldığı bu bölüm, 2000’li yıllarla birlikte küresel kuzey merkezli ve ekonomik ve demografik meseleleri merkeze alan yaklaşımdan kaymalar olduğunu ortaya koymuştur. Sonraki bölümde, göç alanında yükselişte olan araştırma eksenlerinde yaşanan dönüşümler ele alınacaktır.

YÜKSELİŞTE OLAN ARAŞTIRMA EKSENLERİ

Göç ve iltica alanındaki akademik çalışmalar 2000’li yıllardan itibaren bir yandan sayıca artış gösterirken, bir diğer yandan da birbiriyle ilişkilendirilmiş konular çerçevesinde kümeleşen alt-alanların gelişmesiyle analiz seviyesinde derinleşmektedir. Bu bölümde, yükselişte olan iki araştırma ekseninde

yaşanan dönüşümler ele alınacaktır: (1) zorla yerinden edilme ve iltica çalışmaları, (2) diasporalar ve uluslararası hareketler. Bu iki alanın yükselişte olması bir yandan, göç ve ilticanın artık sadece ülkelerin kendi içerisinde yönettikleri politika alanları olmadığını, bunun ötesinde, köken, geçiş ve varış ülkelerinin hepsini ilgilendiren ve birbiriyle ilişkilendiren meseleler olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer yandan da yapısalci yaklaşımların yetersiz olduğunu, göçmen ve mültecilerin motivasyonlarını, eğilimlerini, eylem ve etkinliklerini de hesaba katmak gerektiğini göstermektedir.

Zorla Yerinden Edilme ve İltica

Zorla yerinden edilme, Uluslararası Göç Örgütü'ne göre bireylerin başta silahlı çatışma, sivil itaatsizlik ya da doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketler nedeniyle bireysel veya toplu olarak isteği dışında ülkesinden veya topluluğundan hareket etmesi olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla ilticayla ilişkili olarak tanımlanmakla birlikte, vatansızlık, ülke içinde yerinden edilme ve çevre göçü gibi farklı göç tipleri de bu kavramın içinde anılmaktadır. Savaşlar arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleşen yoğun iltica hareketliliğinin sosyal bilimlerin farklı alanlarında incelendiği görülmektedir. Göç araştırmalarının hareketlenmesi ve bir "alan" haline gelme sürecine paralel olarak, zorla yerinden edilme ve iltica çalışmaları da 1980'lerle birlikte artış göstermiş ve sonraki on yıllar içerisinde kendine has bir "alan" haline gelmiştir. Bu tarihten sonra bir yandan bu konudaki çalışmalar uluslararası hukuk, insan hakları, politika merkezli analizlerle zenginleşirken, bir diğer yandan da yeni araştırma merkezlerin ve dergilerin kurulmasıyla genel göç araştırmaları literatürüne benzer bir şekilde kurumsallaşma yaşanmıştır (Fiddian-Qasmiyeh ve diğerleri, 2014).

Yakın döneme bakıldığında 2015'te yaşanan ve Avrupa'da "mülteci krizi" olarak isimlendirilen, kitlesel göç dalgasının bu alana çarpıcı bir etkisi olduğu görülmektedir. 2015 krizi sonrasında bazı akademik tartışmalar ön plana çıkmıştır. Bunlardan belki de en önemlisi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanan uluslararası iltica rejiminin yoğun göç hareketlerine cevap vermekte yetersiz kalmasını irdelemektedir. Zira 1951 Sözleşmesi'ne bağlı olarak uluslararası koruma ve mültecilik statüsü bireysel bazda verilmekte ve imzacı ülkeler tarafından mültecilere belli haklar sağlanmaktadır. Ancak pek çok araştırmacının belirttiği gibi, kitlesel göç dalgalarında uluslararası koruma bu haliyle uygulanmamaktadır. Bu durumun sonucunda uluslararası iltica rejimiyle ülkelerin egemenlik hakkı olduğunu savundukları kendi iltica rejimleri arasında çatışmalı durumların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır (Betts, 2011). Son yıllarda popülizm ve göç/iltica arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok araştırma, bu boşluğun yarattığı politik yansımaları oraya koymaktadır: popülist ve milliyetçi söylemlerin yaygın olduğu pek çok Avrupa Birliği üyesi ülke ve ABD'deki Donald Trump yönetimi göç ve iltica rejimlerini gün geçtikçe sıkılaştırmakta, önceki dönemlerde yaygınlaşan çoğulculuk politikalarına ters bir tutumla göçün politikleşmesini ve yabancı düşmanlığını tetiklemektedir (Carrera ve diğerleri, 2015; Pasetti ve Garcés-Mascareñas, 2018).

Fiddian-Qasmiyeh ve diğerlerinin (2014) yaptığı analiz, son dönemde zorla yerinden edilme ve iltica çalışmalarında coğrafi ve zamansal algıya dair dönüşümler yaşandığını göstermektedir. Araştırmacılara göre bu alanda yapılan çalışmalar geçmişte büyük oranda mülteci kamplarına ve kent dışı alanları incelerken, yakın dönemde bu tür göçlerin ana hedefi olan kentlere odaklanıldığı görülmektedir. Bir diğer dönüşüm de genel göç literatüründe olduğu gibi küresel kuzey odaklı çalışmaların yanı sıra küresel güney içerisinde yaşanan hareketlilik ve bunların sonuçları üzerinde de çalışılmaya başlanmasıdır. Fiddian-Qasmiyeh ve diğerlerine göre (2014), coğrafi odağın değişmesi bir yandan köken sebeplerin incelenmesini mümkün kılmakta, bir diğer yandan da bölgesel düzeyde uygulanmaya çalışılan iltica politikalarının takip edilmesini sağlamaktadır. Araştırmacılar, zamansal algıda yaşanan dönüşümlerden bahsederken, köken sebep olan çatışmaların çoğunlukla uzun süreli olduğunun altını çizmektedir. Dolayısıyla uzun süreli çatışmaların yarattığı belirsizlik ortamı, sistemli ve uzun vadeyi düşünerek geliştirilmiş iltica politikası bulunmayan ülkelerde hem sığınmacılar/mülteciler, hem de onları kabul eden devletlerin politikalarında yeni belirsizliklere neden olabilmektedir. Son yıllarda hem politika söyleminde hem de akademik çalışmalarda yapılan "kalıcı çözümler" vurgusu bu geçicilik halini çözmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de zorla yerinden edilme meselesinin yakın döneme kadar büyük ölçüde iç göç çerçevesinde incelendiği görülür. Bu durumun nedeni şüphesiz 1990'larda ülkenin doğu ve güney doğu kırsalında yaşanan çatışmaların sonucu olarak güvensizlik ve belirsizlik ortamı dolayısıyla hem bölge

içerisinde hem de batı şehirlerine doğru yoğun bir iç göç hareketinin yaşanmış olmasıdır. Bu konudaki çalışmalara bakıldığında çatışma sonrası göçle ilişkili bireysel anlatıların ve psikolojik analizlerin yanı sıra, etnik kimlik ve aidiyet, vatandaşlık hakları konularının ele alındığı, göçün sonuçlarını yansıtacak şekilde kentleşme ve kente eklemelenme konularının yaygınlaştığı görülmektedir (Erol ve diğerleri, 2005; Kurban ve diğerleri, 2007; Çelik, 2005). Zorla yerinden edilmenin bir uzantısı olarak ülke dışına olan göç süreçlerinin sonuçları üzerinden, başta Avrupa ülkelerine olan iltica başvuruları, burada yaşayanların uyum süreçleri ile Türkiye coğrafyasıyla olan ulusaşırı ağları da sonraki dönemde incelenmektedir (Wahlbeck, 1999; Ayata, 2011). 1990'ların ikinci yarısından itibaren hareketlenen bir diğer alan da başta Afganistan, Irak, İran, Bulgaristan ve bazı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye doğru yönelen sığınma hareketleridir (Danış ve diğerleri, 2006; Ihlamur-Öner, 2013; Koser Akçapar, 2010). Bu bağlamda Türkiye'nin sığınma politikasına dair yayınlar dikkat çekmektedir (Kirişçi, 1996; Biehl, 2015; Kaiser ve Kaya, 2015). Devletin sığınma politikası dolayısıyla Avrupa dışından gelen kişileri mülteci olarak kabul edilmemesinin bir sonucu olarak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve sivil toplum kuruluşlarının sığınma alanındaki etkinlikleri ve devletle olan ilişkileri de incelenmiştir (Kirişçi, 2001; Danış ve Parla, 2009). Son döneme bakıldığında Suriye'den doğru yaşanan kitlesel göç dalgasıyla birlikte, zorunlu göç ve ilticanın Türkiye'yle ilişkili literatür içerisinde başat rol edindiği görülmektedir. Çalışmalar ilk yıllarda (2012-2016) bu zorunlu göç örneğinin geçiciliği çerçevesinde sosyo-ekonomik sonuçları, göçmenlere yönelik algı, medyadaki temsil (Dinçer ve diğerleri, 2013; Erdoğan, 2016; Pandır ve diğerleri, 2015) gibi konulara odaklanırken, daha yakın dönemde sosyo-kültürel uyum, haklara erişim, merkezi ve yerel yönetim politikaları, AB ile müzakereler çerçevesinde iltica rejiminin dönüşümü ve sivil toplum kuruluşlarının etkisi gibi konulardaki yayınlarda artış olmuştur (Erdoğan, 2017; Kaya, 2017; Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2018; Baban ve diğerleri, 2017).

Diasporalar ve Ulusaşırı Hareketler

Diaspora ve ulusaşırılık meselesine dair çalışmalar 2000'lerle itibaren yükselişe geçmiş ve son on yılda genel göç literatürü içerisinde önemli bir yer edinmiş olmakla birlikte, aslında kavramsal olarak ortaya çıkmaları 1970'lere uzanmaktadır. Temelinde bu iki kavram, birbirinden çok farklı durumları ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme ve ona bağlı dönüşümlerle birlikte coğrafi alanların uzaklığına rağmen sosyal alanların yakınlaşmasının bir sonucu olarak ulusaşırılık ve diaspora kavramlarının da birbirine yakınlaşmaya başladığı görülmektedir (Bauböck ve Faist, 2010). Temelinde diaspora kavramı ortaya çıktığı haliyle başlıca zorla yerinden edilmiş toplulukları ifade etmek için kullanılmıştır. On yıllar içerisinde bu kavramın genişletildiği görülmektedir: artık sadece zorla göç etmiş nüfusları değil, ekonomik göçler de dahil olmak üzere pek çok farklı göç biçimiyle anavatanlarından göç etmiş, ama bir yandan da bu coğrafyalarla ilişkilerini devam ettirmiş kişileri kapsamaktadır. Ulusaşırılık kavramına bakıldığında ise, uluslararası ilişkiler literatüründe geliştirilmiş bir kavram olduğu görülmektedir. Temelinde göçmenlerden ziyade çok uluslu şirketleri de içerecek şekilde devlet dışı aktörlerin sınırların ötesinde geliştirdikleri ilişki ağlarını ve süreçlerini belirtmektedir. 2000'lerle birlikte özellikle antropoloji ve sosyoloji alanlarında göçmenler üzerinden yoğun olarak çalışılan bu kavram, ulusaşırı ağlar, ulusaşırı toplumlar gibi alt temalarıyla birlikte yine göçmenlerin anavatanları, buralarda yaşayan kişiler veya topluluklarla olan bağlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla günümüzde geline nokta, birbirinden farklı unsurları olan bu iki kavramın dönüşümlü olarak kullanılabilirdiği görülmektedir.

Ulusaşırılık ve diaspora kavramları etrafında ortaya çıkan literatürün incelemesi yapıldığında 1990'lar ve 2000'lerde nicel ve az sayıda vakanın incelenmesine dayanan çalışmalar olduğu görülür. Bu çalışmalar daha ziyade göçmenlerin devlet sınırlarını aşan sosyal, ekonomik ve politik pratiklerine, ulusaşırı ağların farklı seviyelerde ne şekilde işlediğini incelemeye dayanmaktadır (Nye ve Keohane, 1971). Tabandan oluşan bu ağlara dair çalışmalar, bir dönem kozmopolitanlık literatürü etrafında küreselleşmenin olumlu yanlarıyla birlikte anılmıştır. Bu yaklaşıma göre ulusaşırı ağlar göçmenler, köken ülkeler ve ikamet edilen ülkeler arasında ilişkilerin ve bir yandan da çeşitlilik ve çokkültürlülük gibi yaklaşımların gelişmesini sağlamaktadır (Held, 2010; Delanty, 1999). Buna karşılık, zaman içerisinde geliştirilen eleştirel tartışmalar ulusaşırı hareketlerle birlikte milliyetçilik gibi ideolojilerin ulusötesi planda devam ettiğini ve hatta güçlenebildiğini de ortaya koymaktadır.

Son yirmi yılda yayınlanmış çalışmalara bakıldığında ise, ulusaşırılık ve diaspora kavramlarının artık sadece göçmenlerin taban hareketleri çerçevesinde tartışılmadığı görülmektedir. Bu dönüşümün

arkasında, devletler ve uluslararası örgütlerin bu alanla gün geçtikçe daha fazla ilgilenir olduğu gibi bir gerçek vardır. Pek çok köken devlet artık yurtdışındaki vatandaşlarını kaybedilen nüfuslar olarak değil, yeni sosyal, ekonomik, politik sermayeler olarak görmekte ve/veya küresel planda genişleyen vatandaşlık hakları çerçevesinde yurtdışında olanları da içerecek şekilde kapsayıcı politikalar geliştirmektedir. Yapılan araştırmalar, yurtdışında yaşayan vatandaşları kapsayıcı politika kararlarının sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkeler tarafından da benimsendiğini göstermektedir. Bu duruma paralel olarak yurtdışında yaşayan vatandaşlar için çalışan özel devlet kurumlarının sayısının dünya çapında artışta olduğu görülmektedir. Uluslararası örgütler açısından bakıldığında, özellikle köken ülkelerdeki ekonomik kalkınma süreçlerinde göçmen toplulukların desteklemeye yönelik finansal yatırım araçlarının teşvik edildiği görülmektedir. Bunlara örnek olarak Uluslararası Göç Örgütü veya Dünya Bankası gibi kurumların geliştirdiği diaspora bonoları, özel kalkınma teşvikleri ve bankacılık hizmetlerinden bahsedilebilir. Ulusaşırı pratikleri tepeden destekleyen bu tip politikalar, uluslararası göç literatüründe de önemli bir yer edinmekte, özellikle bu alandaki nicel araştırmaların gelişmesiyle karşılaştırmalı olarak çalışılan bir alanın gelişmesini beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de bu bağlamda yapılmış yayınlara baktığımızda, özellikle 2000’lerin başıyla birlikte başta Almanya olmak üzere, Avrupa ülkelerine 1960’lardan başlayarak göç etmiş göçmenlerin ulusaşırı deneyimlerinin yoğun olarak çalışılmaya başlandığı görülmektedir (van Bruinessen, 1998; Ostergaard-Nielsen, 2003; Ögelman, 2003). Sonraki dönemde bir yandan hareketlenen uluslararası literatürle, bir diğer yandan da Türkiye’nin yurtdışında yaşayan vatandaş politikalarındaki değişimlerle paralel olarak bu araştırma alanı oldukça hareketlenmiştir. Son yıllarda Türkiye devlet politikalarına dair çalışmalar da sayıca artmıştır. Bu artışla birlikte, devlet politikalarının da yansıması olarak alan içerisinde ayrışmalar olduğu görülür (Şenay, 2012; Aksel, 2014; Mencütek ve Başer, 2018; Kaya, 2019). Zira göçmenlerin ve sonraki kuşakların ulusaşırı pratiklerini ele alan çalışmaların pek çoğu Türkiye’den yurtdışına gitmiş olan Kürtler ve Aleviler gibi azınlık gruplarının ulusaşırı pratiklerine odaklanmakta veya Türkiye’nin son dönemdeki proaktif “diaspora” politikalarına karşı eleştirel bir analiz yapmaktadır. Bir diğer bakış açısı ise, devletin yurtdışına giden vatandaş politikalarını desteklerken, başta İslamofobi, ayrımcılık ve çokkültürlülük gibi meselelerle bağlantılı olarak köken devlet-göç alan ülke-göçmenler üçgeni üzerinden argümanlarını geliştirmektedir.

Bu bölümde ele alınan iki alanda (zorla yerinden edilme ve ulusaşırılık) hem küresel düzeyde hem de Türkiye’de yaşanan dönüşümler, genel hatlarıyla göçün politik bir mesele olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Göç süreçleri ve özellikle uluslararası koruma ve ilticanın yönetiminde egemenliğini korumaya çalışan devlet politikalarıyla küresel yönetim mekanizmaları çoğu zaman karşı karşıya gelmiştir. Daha önce söz edildiği gibi, bu durum son yıllarda liberal ve insan hakları temelli politikalara karşı artan bir şekilde sağ eğilimlerden ve popülizmden besleyen sınırlayıcı politikaların ön plana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu sınırlayıcı politikalar ne kadar sertleşirse sertleşsin, geçmişteki örnekler ve onlara dair yapılan akademik analizler göç süreçlerinin bir ülkeden bir ülkeye gitmeyle sınırlı kalmadığını, küreselleşen dünyada ulusaşırı ağların ve yeni göçlerin kapalı sınırlara rağmen farklı biçimlerde devam ettiğini göstermektedir.

SONUÇ

Bu makale, göç literatürüne genel bir bakışla, alanda yıllar içinde ne gibi dönüşümler yaşandığını, başlıca tartışma alanlarının nasıl geliştiğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Makalenin ilk bölümünde göç çalışmalarında yaşanan dönüşümler ele alınırken, özellikle son otuz yılda uluslararası literatürde ve Türkiye’yle ilişkin çalışmalarda öne çıkan tartışmalar incelenmektedir. Buna göre, uluslararası literatürde 1990’lı yılların sonuna kadar göç süreçlerine dair ekonomik ve demografik konulara odaklanılırken, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin araştırmaların merkezinde yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde yaşanan “kültürel dönüşüm”, makro düzeydeki yapısal koşulların farklı göç biçimlerini ve rasyonalitelerini açıklamak açısından yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. “Kültürel dönüşümün” de etkisiyle “kimlik anlatıları” gibi konuların yoğun olarak çalışılmaya başlarken, göçün incelenmesinde tamamen politika yapım odağından göçmenlerin bireysel deneyimlerine doğru bir kayma yaşandığı görülmektedir. Bu dönüşüme paralel olarak “metodolojik milliyetçilik” tartışmalarıyla birlikte göçün epistemoloji dair getirilen eleştirel yaklaşım da çalışmacıların farklı ölçeklere (ulusaşırı ve yerel seviyede) odaklanmasını beraberinde getirmektedir. Son yıllardaki tartışmalara bakıldığında yeni coğrafi algıların, tematik alanların ve analiz birimlerinin öne çıktığı görülmektedir. Türkiye’ye

ilişkin literatüre dair dönüşüm de uluslararası literatürle paralellikler göstermektedir. 2000'lerle birlikte göç ve iltica konuları daha yoğun olarak çalışılırken, bu alanda bir kurumsallaşma yaşanması ve yeni bir "göç alanının" ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Son on yıldır Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göçün de etkisiyle yeni tartışma alanlarının doğduğu görülmektedir. Bunlar arasında özellikle daha önceki dönemlerde az konu olan "entegrasyon" ve "sınır denetimleri" meselelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Makalenin ikinci bölümü yükselişte olan iki araştırma eksenini incelemektedir: (1) zorla yerinden edilme ve iltica çalışmaları, (2) diasporalar ve ulusaşırı hareketler. Zorla yerinden edilmeye dair alan son otuz yılda göç çalışmalarının genelinde görüldüğü gibi kurumsallaşma yaşarken, özellikle 2015'te "mülteci krizi" olarak isimlendirilen kitlesel göçün de etkisiyle yeni tartışmalara odaklanmaya başlamıştır. Son dönemde zorla yerinden edilme ve iltica alanında coğrafi ve zamansal algıya dair dönüşümler yaşanmıştır: bir yandan küresel kuzey odaklı çalışmaların yanı sıra küresel güney içerisinde yaşanan hareketlilik de daha derin incelenirken, bu göç türünün belirsizliklerine karşı sistemli, uzun vadeyi düşünerek geliştirilmiş politikalara yönelik "kalıcı çözümler" vurgusu yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de de benzer şekilde zorunlu göçün geçiciliğine odaklanan çalışmalar yerine, sosyo-kültürel uyum, haklara erişim, merkezi ve yerel yönetim politikaları gibi daha uzun vadeye odaklanan konuların yaygınlaştığı görülmektedir. Diasporalar ve ulusaşırı hareketlere dair tartışmalar hem mikro düzeyde göçmenleri odağa alan, hem de makro düzeyde köken ve göçmen alan devlet politikalarını inceleyen çalışmalarla birlikte son dönemde zenginleşmektedir.

KAYNAKÇA

Aksel, D. B. (2014). Kins, distant workers, diasporas: constructing Turkey's transnational members abroad. *Turkish Studies*, 15(2), 195-219.

Aleinikoff, T. A., & Martin, S. F. (2018). *Making the Global Compacts work: What future for refugees and migrants?*. Andrew & Renata Kaldor Centre for International Refugee Law.

Ayata, B. (2011). *The politics of displacement: a transnational analysis of the forced migration of Kurds in Turkey and Europe* (Doctoral dissertation, Johns Hopkins University).

Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Syrian refugees in Turkey: Pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41-57.

Bauböck, R., & Faist, T. (2010). *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods* (p. 360). Amsterdam University Press.

Betts, A. (2011). *Protection by persuasion: International cooperation in the refugee regime*. Cornell University Press.

Biehl, K. S. (2015). Governing through uncertainty: Experiences of being a refugee in Turkey as a country for temporary asylum. *Social Analysis*, 59(1), 57-75.

Bruinessen, M. V. (1998). Shifting national and ethnic identities: The Kurds in Turkey and the European diaspora. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 18(1), 39-52.

Carrera, Sergio, Steven Blockmans, Daniel Gros, & Elspeth Guild. (2015) The EU's Response to the Refugee Crisis: Taking Stock and Setting Policy Priorities. *CEPS essay 20/16*

Çelik, Ayşe Betül. (2005) Transnationalization of human rights norms and its impact on internally displaced Kurds. *Human rights quarterly* 969-997.

Courie, Leonard W. (1972) *The Black Death and Peasant's Revolt*. New York: Wayland Publishers,.

Danış, Didem, & Ayşe Parla. (2009) Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri örneğinde göçmen, dernek ve devlet. *Toplum ve Bilim* 114: 131-158.

Danış, Didem, Jean-François Pérouse, & Cherie Taraghi. (2006). "Integration in limbo." *Iraqi, Afghan, Maghberi and Iranian Migrants in Istanbul*

Dinçer, Osman Bahadır, Vittoria Federici, Elizabeth Ferris, Sema Karaca, Kemal Kirişçi, & Elif Özmenek Çarmıklı. (2013) *Suriyeli mülteciler ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik*. International Strategic Research Organization (USAK),

Erder, Sema, & Selmin Kaşka. (2012). Turkey in the new migration era: Migrants between regularity and irregularity. *Turkey, migration and the EU: Potentials, challenges and opportunities* 5 113-132.

Erdoğan, M. Murat, ed. (2017) “*Kopuş” tan” Uyum” a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları,.

Erdoğan, Murat. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ile Birlikte Yaşamın Çerçevesi. *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*.

Erol, Neşe, Zeynep Şimşek, Özgür Öner, & Kerim Munir. (2005) “Effects of internal displacement and resettlement on the mental health of Turkish children and adolescents.” *European Psychiatry* 20, no. 2 152-157.

Faist, Thomas. (2004) The migration-security nexus. *International migration and security before and after 9/11*.

Fiddian-Qasmiyeh, Elena, Gil Loescher, Katy Long, & Nando Sigona, eds. (2014) *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. OUP Oxford,.

Glick Schiller, Nina. (2007). Beyond the nation-state and its units of analysis. Towards a new research agenda for migration studies. *Essentials of migration theory*.

Held, David. (1999). *Cosmopolitanism: Ideals and realities*. Polity, 2010; Delanty, Gerard. “Self, other and world: Discourses of nationalism and cosmopolitanism.”: 365-375.

Huysmans, Jef. (2000) “The European Union and the securitization of migration.” *JCMS: Journal of Common Market Studies* 38, no. 5: 751-777

İçduygu, Ahmet, and Doğu Şimşek. (2016) “Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies.” *Turkish Policy Quarterly* 15, no. 3: 59-69

İçduygu, A., & Toktas, S. (2002). How do smuggling and trafficking operate via irregular border crossings in the Middle East? Evidence from fieldwork in Turkey. *International migration*, 40(6), 25-54.

İçduygu, A. (2007). EU-ization matters: Changes in immigration and asylum practices in Turkey. In *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration* (pp. 201-222). Palgrave Macmillan, London.

Ihlamur-Öner, S. G. (2013). Turkey’s refugee regime stretched to the limit? The case of Iraqi and Syrian refugee flows. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18(3), 191-228.

Kaiser, B., & Kaya, A. (2015). Transformation of migration and asylum policies in Turkey. *The Europeanisation of Turkish Public Policies: A Scorecard*, edited by A. Güney and A. Tekin, 94-115.

Kaya, A. (2019). Home-State Politics Towards Turkish Emigrants. In *Turkish Origin* Kaya, A. (2017). İstanbul, mülteciler için cennet mi cehennem mi? Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri. *Toplum ve Bilim*, 140, 42-68.

Kaymaz, Timur, and Omar Kadkoy. “Syrians in Turkey: The economics of integration.” In *Al Sharq Forum Expert Brief. More Information*. 2016

Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1971). Transnational relations and world politics: An introduction. *International organization*, 25(3), 329-349.

King, R. (2012). Geography and migration studies: Retrospect and prospect. *Population, space and place*, 18(2), 134-153.

- Kirişçi, K. (2004). Asylum, immigration, irregular migration and internally displacement in Turkey: Institutions and policies.
- Kirisci, K. (2002). Immigration and Asylum Issues in EU-Turkish Relations: Assessing EU's Impact on Turkish Policy and Practice'. *Migration and the Externalities of European Integration*, 125-142.
- Kirisci, K. (1996). Is Turkey lifting the geographical limitation-the November 1994 regulation on asylum in Turkey. *Int'l J. Refugee L.*, 8, 293.
- Kirisci, K. (2001). UNHCR and Turkey: Cooperating for Improved Implementation of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees. *Int'l J. Refugee L.*, 13, 71.
- Koser Akcapar, S. (2010). Re-thinking migrants' networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey. *International migration*, 48(2), 161-196.
- Kurban, D., Yüksek, D., Çelik, A. B., Ünal, T., & Aker, A. T. (2007). Coming to terms with forced migration: Post-displacement restitution of citizenship rights in Turkey.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Mencutek, Z. S., & Baser, B. (2018). Mobilizing diasporas: Insights from Turkey's attempts to reach Turkish citizens abroad. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 20(1), 86-105.
- Ögelman, N. (2003). Documenting and Explaining the Persistence of Homeland Politics Among Germany's Turks 1. *International Migration Review*, 37(1), 163-193.
- Østergaard-Nielsen, E. (2003). The politics of migrants' transnational political practices. *International migration review*, 37(3), 760-786.
- Ozcurumez, S., & Şenses, N. (2011). Europeanization and Turkey: studying irregular migration policy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 13(2), 233-248.
- Pandır, Müzeyyen, E. F. E. İbrahim, and Alaaddin F. Paksoy. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi/A Content Analysis on the Representation of Syrian Asylum Seekers in the Turkish Press. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1-26.
- Pasetti, F., & Garcés-Masareñas, B. (2018). Who is responsible, for what and to whom? Patterns of politicisation on refugees and the European solidarity crisis. *Ceaseval Research on the Common European Asylum System*, 16.
- Pisarevskaya, A., Levy, N., Scholten, P., & Jansen, J. (2020). Mapping migration studies: An empirical analysis of the coming of age of a research field. *Migration Studies*, 8(3), 455-481.
- Ravenstein, Ernst Georg. (1885) "The laws of migration." *Journal of the statistical society of London* 48, no. 2: 167-235.
- Şenay, B. (2012). Trans-Kemalism: the politics of the Turkish state in the diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 35(9), 1615-1633.
- Sert, D. (2013). Turkey's integrated border management strategy. *Turkish policy quarterly*, 12(1), 173-179.
- Sirkeci, I., & Cohen, J. H. (2015). Measuring impact and the most influential works in Migration Studies. *Migration Letters*, 12(3), 336-345.
- Sunata, U., & Tosun, S. (2019). Assessing the civil society's role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*, 32(4), 683-703.
- Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1996). *The Polish peasant in Europe and America: A classic work in immigration history*. University of Illinois Press.
- Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American economic review*, 59(1), 138-148.

Tolay, J. (2015). Discovering immigration into Turkey: The emergence of a dynamic field. *International Migration*, 53(6), 57-73.

Uyan-Semerci, P., & Erdoğan, E. (2018). Who cannot access education? Difficulties of being a student for children from Syria in Turkey. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 13(1), 30-45.

Wahlbeck, Ö. (1999). *Kurdish diasporas: a comparative study of Kurdish refugee communities*. Springer.

Wimmer, A., & Glick Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global networks*, 2(4), 301-334.